נמר של עיר

רומן־משרתות־ציוני על תיאודור הרצל ✷ המונים, עריצים והשבת העטרה לפרס נובל ✷ ה„קדיש" של עודד פלד

✷ מאזן הביקורות של עזרא זוסמן על התיאטרון בישראל

מקור

הרצלפומניה

מזה שנים רבות מפרסמת **דבורה עומר** עשרות ספרים לילדים ולבני־הנעורים על נושאים שונים, מבלי שאיתרע מזלו של כותב שורות אלה לקרוא אחד מהם. סיפרה האחרון של דבורה עומר, הנושא את הכותרת קול קרא בחשיכה * המם אותו.

גיבורו של ספר זה הוא ד"ר **תיאודור הרצל**, המכונה חוזה מדינת־היהודים. הספר כתוב במתכונת משוללת־כישרון של מעין רומן־משרתות־ציוני, מבולבל, עמוס פרטים, משולל עומק ונטול חוט־שידרה ספרותי או לשוני.

על־פני 422 עמודים מגוללת עומר את חייו של הרצל, תוך פרשנות של פסיכולוגיה בגרוש, מבלי לציין את מקורותיה, כמקובל בז'אנר זה של ביוגרפיות. החומר העיקרי, כך נראה, הועתק בשקדנות מתוך הביוגרפיה המעולה של הרצל, שאותה חיבר **עמוס אילון** **. עומר מצליחה בסיפרה לגלח מחייו את כל אותם קיטעי רקע נהדרים ומעולים, שאילון תיאר בסיפרו, ולהפוך את דמותו יוצאת־הדופן של הרצל לדמות חד־ממדית, קיטשית וחסרת עניין לקורא הצעיר.

עיבודה של עומר את הרצל, זועק מכאב כבר בפרק הפתיחה, כאשר היא מתארת את חלום המלך המשיח של הנער בן ה־12: „אני רוצה לספר אמא, מה ,ראיתי', אמר תיאודור הוא החל מספר כי שעיני אמו המקשיבות תלויות בו, היה לו למלך־המשיח זקן לבן ארוך ועבה. עיניים של אש היו לו וכל־כולו בעל מראה נפלא. הוא בא אלי לכאן, לחדר הזה, לקח אותי בזרועותיו והעלה אותי

מחברת רומן־משרתות עומר
בלי צניעות, זיבה, אהבת קטינה ורעיון ההתנצרות

מעלה־מעלה אל העננים. ושם אמא, המשיך לספר בהתרגשות, היה ענן אחד, גדול מכולם וזהר מכל העננים. ועליו עמד משה־רבנו. הוא היה זקוף־קומה. בעל פנים מלאי כוח וחוזק. עיניים המביטות רחוק, וכל־כולו כפסל יצוק שיש. הנה משה! — כך אמר המלך־המשיח למשה רבנו. ראה! זה הילד שהבאתי אתי. אל הילד הזה התפללתי. אחר פנה אלי המלך־המשיח ואמר לי ללכת ולהניח לכל אחינו ולכל בני העולם כי בקרוב יבוא המלך־המשיח ויעשה גדולות ונפלאות ליהודים ולכל בני העולם כולו'..."

קטע זה, המבוסס על עדות שאותה הביא הרצל לפני הסופר **ראובן ברייניק** זמן קצר לפני מותו מופיע במקור, אצל ברייניק, כך: „הוא לקח אותי בזרועותיו ונשאני על כנפי רקיע. על אחד מענני 'הזוהר' פגשנו... במשה רבנו. (תווי פניו היו דומים לאלה שכפסלו של מיכאלאנג'לו. בילדותי אהבתי... את דיוקן השיש הזה.) המשיח קרא אל משה, אל הילד הזה התפללתי'? ולי אמר, לך ואמור ליהודים כי עד מהרה אבוא ואעשה מעשים גדולים ונפלאים למען עמי ולמען כל בני־האדם'! את החלום הזה שמרתי בלבי ולא הרהבתי עוז לגלותו לאיש..."

דבורה עומר עושה שינוי היסטורי לדברי הרצל „את החלום הזה שמרתי בלבי..." הרצל שלה מספר אותו לאמו, ולא בדייקנות. למחברת לא נראה שיש־ראלי יודע מהו פסל־משה של **מיכאל־אנג'לו**, ולכן היא מתארת אותו כ„הוא היה זקוף־קומה. בעל פנים מלאי כוח וחוזק. עיניים המביטות רחוק, וכל־כולו כפסל יצוק שיש...", מעשה שהוא בבחינת התעמרות לאמת.

משורה לשורה גוברים העיוותים והחטאים לתולדותיו של תיאודור הרצל, והופכים למיצבור עצום של אי־דיוקים, כמו אי־הדיוקים בתגיגת בר־המיצווה המדומיינת שעומר עורכת לתיאודור בן ה־13, ואינה מתאמצת לתאר את מה שעמוס אילון כתב על־פי יומני הרצל, ועל־פי תיאורים של בני־דורו: „חבריו ללימודים של הרצל הופתעו לימים מהופעתו כ„נביא הציונות". בכית־הספר התיכון דיברו על היהדות כ„ציניות לגלגנית'..."

דבורה עומר, ששקדה על החזנוכיות שבדמות הרצל, מתעלמת מעובדות־חיים של התקופה, כמו מחלת הזיבה שבה נדבק הרצל הצעיר בווינה, מחלה שעליה כותב אילון בהרצל שלו: „פריצות עוררו בו גועל. אבל בשרו נכנע לעכור ולאסור. כמרכית הצעירים הלך גם הוא לבתי־זונות וביקר לילות בהעמדת פנים מתוך לב כבד, כמפוקר עליו מבלה־עולם. אחר־כך שנא ותיעב את עצמו על שאיבד את שליטתו העצמית ועל שטימא עצמו. ביוני 1880 נדבק במחלת־מין, מן הסתם זיבה..."

פרק „חינוכי" נוסף שעומר השמיטה מההרצל שלה, הוא הפרק ההומברטי (הדומה ל**הומברט־הומברט** של נאבוקוב בלוליטה), פרק שעליו כותב אילון בהרצל המכובד והמרתק שלו: „פיתאום הפיגה את קדרות רוחו התאהבות מזורזת, מאוחרת, בילדה בת שלושי־עשרה. שמה היה מאגדה. היתה זו אחיינית של מאדלין, הילדה הקטנה שביקש את קירבתה בנערותו כבודאפשט אחת־עשרה שנה קודם־לכן. את מאגדה פגש בינואר 1886, במסיבה לילדים: „מאתמול אני מאוהב, כמו־דומה לומן ממושך. אני אוהב ילדה בת שלוש־עשרה. מאגדה... ניגשתי אליה בת־שוקה. גבירה פעוטה ויפה גדולה־קטנה! רציתי לנשק לה. היא רק הסבה את ראשה... לא ראיתי מאימה זולתה, הילדה המתוקה, המתוקה. שמלתה הקטנה עודה קצרה, הגוף המתוק בלתי־מפותח — אבל פנים חמודים, אצילויים, עדינים כל־כך. השיער הזהוב, הזהוב! ותסרוקת של מפוארת... אחר־כך כשנתפור שערה והיא עמדה לפני מנורה, ראיתי הילה סביב פניה הקטנים המתוקים..." עיוותיה של דבורה עומר ואי־דיוקיה בעובדות ממשיכים הלאה. הפרק על תוכניתו להתנצרותם של כל יהודי אירופה אינו מופיע בסיפרה של עומר. רעיונו של הרצל לבוא אל האפיפיור ברומא ולומר לו: „עזור לנו כנגד האנטישמיות. בתמורה אחולל אני תנועת־המונים גדולה להתנצרותם החופשית, בכבוד וכהגינות, של כל היהודים..." קטע שעליו כתב אילון בסיפרו על־סמך יומניו של הרצל והאוטוביוגרפיה של **סטפן צווייג**: „התנצרותם ההמונית של כל היהודים, אם רוכם, תתקיים בכפכפים ציבוריים מפוארים שייערכו לאור היום. בווינה יפתדרו כל היהודים לתהלוכה מפוארת ביום ראשון בצהריים, לכנסיית סט. סטפן, הקתדראלה הראשית של העיר. התהלוכה החגיגית של יהודים נטבלים לנצרות תכנס לקמרונות הגותיים העצומים מלווה צילצול פעמונים. לא בכפושת־פנים, כדרך שהמירו דתם עד עכשיו יהודים בודדים, אלא במחוות גאווה, ינהר ההמון העצום אל הצלב... כמנהגו, חישב את התסריט כולו עד לפרטי פרטיו. כבר ראה עצמו מגיע חגיגית לכיכר הקתדראלה לבוש פראק, פוסע בצעדים מדודים וצילצול הפעמונים הרם הזמה באוזניו. כבר שמע עצמו משוחח עם הארכיהגמון של וינה. כרמיוני התייצב לפני האפיפיור..."

המחברת מתעלמת גם מפרק השראת המלחין **ריכארד ואגנר** על הרצל בתהליך עיצובו האידיאולוגי, ובעיקר בתקופה שבה חיבר את מדינת היהודים (ראה: ציטוטון).

קול קרא בחשיכה של דבורה עומר הוא רומן־משרתות־ציוני על תיאודור הרצל, חוזה מדינת היהודים, שכמו הרבה קטעים דומים בחייו, אינו מופיע בסיפרה של **דבורה עומר** קול קרא בחשיכה (ראה: מקור), **והמופיע** בהרצל

ציטוטון

ואגנר ו„מדינת היהודים"

קטע מתולדות חייו של **ד"ר תיאודור הרצל**, חוזה מדינת היהודים, שכמו הרבה קטעים דומים בחייו, אינו מופיע בסיפרה של **דבורה עומר** קול קרא בחשיכה (ראה: מקור), **והמופיע** בהרצל

חוזה־מדינה הרצל
פנה אל המוסיקה של ואגנר

מאת עמוס אילון, עוסק בקשר שבין יצירת המלחין הגרמני **ריכארד ואגנר**, ובין חיבור מדינת היהודים **בידי תיאודור הרצל**:

„למשך שנים־שלושת השבועות הבאים הזניח הרצל את משרתו והסתגר בחדרו בבית־המלון. הוא התווה את הצד הכלכלי והמשפטי של יציאת־היהודים; כתב חוקה למדינה החדשה. כתב יומם ולילה, בעמידה, בישיבה אל שולחנו, בלכתו ברחוב, בזמן הסעודה, במיטה, בטיול בגן הציבורי. שעות שוטט ביער בולון ובגני טיולרי, להפיג את חבלי המחשבות הרודפות זו את זו. אוויר יוני החם ליחט את גופו. הימים עברו עליו במצב של התעלות קדחתנית. בלילה היה רעיון מתגנב אל תודעתו הרדומה, והוא היה מקיץ נבעת ולא יכול להירדם עוד. לשם השראה וכדי להפיג חששות שנתעוררו מזמן לזמן פנה הרצל אל המוסיקה של ואגנר. הקסימה אותו המוסיקה של האנטי־שמי הגדול, שבאחד מטקסי־האזכרה שלו ב־1883 נתקל הרצל לראשונה בגועלות, רק באותם ערבים שלא השמיעו ואגנר באופרה ידעתי ספקות לגבי צידוק רעיונותי, אותם לילות היה מבלה בבית מתוך דיכדוך־נפש עצבני.

„בהצגת ,טאנהוזר' ב־5 ביוני גמר בדעתו כי על מדינת היהודים להקים בהקדם האפשרי אולמות מפוארים כאופרה של פאריס. ,כן, אני רוצה לחשתמש באהבת־המותרות של היהודים, נוסף על שאר משאבים. האדונים (ילבשו) סמוקינג, הגבירות שמלות מפוארות ככל האפשר'..."

כל שנותר בישראל של שנת 1981, שבה ממליץ שר־החינוך **זבולון המר**, לתיזמורת הפילהרמונית הישראלית שלא להשמיע את ואגנר בהיכל התרבות, הוא להשמיט גם את תיאודור הרצל מתוך תוכניות־הלימודים של מישרד־החינוך והתרבות.